

YOKUŞUN
ÇOCUKLARI

CAHİT BAĞCI

İÇİNDEKİLER

TAKDİM / 11

ÖNSÖZ / 17

I. BÖLÜM

MASALLAR VE GERÇEKLER ARASINDA BİR ÇOCUK

Masalla Gerçek Arasındaki Çizgi / 21

Babam ve Ben / 30

Çakıl Taşları ile At Kafası / 34

Oyunlar ve Biz / 39

Yaşam Birlikteliği / 42

Zamanı Çalınanlar / 48

Kemal Öğretmen / 59

Hayallere Doğru / 61

Harmanlarda Yaşam / 65

Karanlıkla Gelen... / 74

Kur'an Kursu Yılları / 80

Onsuz İlk Yıl, İlk Bayram / 99

II. BÖLÜM

ŞEHİRLER, YOLLAR, OKULLAR

Umuda Yolculuk: Kayseri Günleri / 111

Köyden Bir Köye! / 121

Ekmek Arası... / 130

Anahtar'dan Erbakan'a ... / 147

Zor Yıllar! / 151

1979: Her Bakımdan Zor Yıllar ve Yoklukla Yaşamak / 158

İkinci Kez Aynı Binada / 165

Adım Adım Darbeye: Tank Sesiyle Uyanan Türkiye / 176

Öğrenci Servisi / 181

III. BÖLÜM

BÜTÜN ZORLUKLARA RAĞMEN:

AZİM, KARARLILIK, BAŞARI

Yerdeki Para! / 191

Çorum'u Keşif Günleri / 197

Öğrenciden Öğrenciye Dersler / 205

Çorum İHL' deki Son Sene / 209

İkinci Kez Ankara / 217

IV. BÖLÜM:

ÜNİVERSİTE YILLARI

'Devrim' Atmosferinde Özgürlük ve

Kimlik Oluşturma Mücadelesi / 239

ODTÜ Yurtları (1986) / 254

Bu Kitaba Dair / 278

Yazar Hakkında / 284

*Aklımız ermeye henüz başladığında aramızdan ayrılan,
Elini tutup vedalaşabilme ve helalleşebilme imkânımız bile
olmayan, “Benim çalıştığım delikte (kömür ocağı)
siz çalışmayın, okuyun da baş olun” diye öğüt veren sevgili
Babama,*

*Daha 39 yaşında üç erkek çocukla başsız kalan ama bir kartal
gibi çocuklarını kanatlarının altına alarak koruyan, büyütme ve
okutma mücadelesi veren cefakâr
Anama...*

Kolun mu kırıldı?
Üzülme.
Belki Allah sana kanat verecek.
(Mevlâna)

TAKDİM

Hiç kuşkusuz her kitap türü ve özelliği itibariyle bir olay, bir olgu, bir hatıra, bir düş, bir rüya ya da bir amaç ve bir fikir etrafında örülerek kendini ortaya çıkartır. Bugünden dünü yazmak kolay gibi görünse de oldukça zordur. Bugünün bakışı ve değerlendirmeleri ve zihin süzgeçleri ile yazmak kuşkusuz kolay olanıdır. Bu yazı biçimi daha çok analitik bir nitelik taşırır. Oysa zor olan bugünden düne yolculuk yapabilmektir. Dün denilince bütün ayrıntılarını hatırladığımız geçen gün, geçen hafta ya da geçen yıl değil. Dünü kırk beş yıl öncesinden başlatmaktır zor olan. Yazarın düne yapacağı yolculuk da aslında kendi hikâyesi içinde sosyal çevresi ve dönemine bir ayna tutmaktadır. Kitap bir yönüyle dünden bugüne yaptığı yolculukla bir sosyal tarih çalışması ortaya koymaktadır. Yazar bu kitabıyla insanın hayatından yaşadığı şartlar kadar yaşadığı çevre ve döneminde ne kadar etkili, kuşatıcı ve belirleyici olduğunu göstermeye çalışmaktadır. İnsanın mikro evreni denildiğinde bugünkü anlamı ile 50 yıl öncesi anlamını karşılaştırma yapma imkânı sağlıyor. Bu durumu yazarın bir ifadesiyle şöyle örneklendirmek mümkündür "...Gözlerimizin görebildiği ufukların ötesinde yaşamın varlığını, gidip gelen kömür kamyonlarından, arada sırada üzerimizden geçen birkaç uçaktan, babamızın şehire gittiğinde getirdiği Tercüman gazetesinden, ve kulağımızı dayadığımız radyo yoluyla haberdardık ama nasıl bir yaşam olduğu sorusuna verebilecek cevaplarımız yoktu..." Kitap aslında Türkiye'nin son elli yıllık hızlı değişim

ve dönüşümü ile geçiş sürecine bir mercek tutmaktadır. 1970'li yılların ortasında bir Anadolu kasabasında, bir madenci köyündeki yaşam biçimini takdim etmektedir. Tarımdan ücretli işçiliğe geçişle birlikte hızla tüketen konuma düşülmesi, siyasi çalkantıların insan ilişkilerine kurumlara ve en önemlisi eğitime etkileri, karaborsa ve yokluk yılları, ihtilal ve sıkıyönetim sürecinin psikolojisini yansıtmaya çalışmaktadır. Yazar bir dönemi betimlerken kendi hikâyesini de içine katarak bir yolculuk yapmaktadır. Herkesin içinde bulunduğu, herkesi kuşatan ve derinden etkileyen dönemin şartlarında yaşananlar, acılar, zorluklar, duygular, coşkular ve mücadelelere yer vermektedir. En zor şartlarda bile bir çıkış yolu olabileceğini, bir tutunacak dal bulunduğunu göstermektedir. Birbirine yaslanmanın anlamı ve değeri kadar nesilden nesile yaşayan hayır-hasenat ve iyilik anlayışının varlığına ve cılız da olsa ışığında ısınmaya ve yol çıkarmaya işaret eder. Yurtlarda kalan talebeler için mücadele veren hocalara sayıları az da olsa destek veren, Allah'ın verdikçe artıracığı inancını yürekten hissederek gıda ve kıyafet gönderen güzel insanların her dönem yaşadıklarına özellikle dikkat çeker. Yazar, insanı hayata bağlayanın da hayatta tutanın da iyiliği ayakta tutarak yaşatan yufka yürekliler olduğunu hissederek yaşamının duygusal örgülerini irdeler. Yazar hayat serüveninde öğrenci denilince akan suların durduğu, elindeki azı paylaşan, onların umutlarının yeşermesi için gece gündüz çalışan sayısı az ama bereketi bol isimsiz dervişlerin varlığını büyük bir özenle aktarmaya çalışır.

Tarihte yolculuk belge ister. Ama söz konusu olan duy-

gularla tarihte yolculuk ise hisli bir yürek ister. İlmek ilmek örülen yaşamda yolculuk esnasında önde gidenler, arkada kalanlar, yoldaş olanlar kadar yola düşemeyenler, yolların yokuşları, çeşitliliği ve menzili önemli yer tutar. Yazar yaşamının birinci evresinin sonları ve ikinci evresinde yaşadığı dünyayı büyük bir canlılık ve berraklıkla sunmaya çalışarak belleğindeki yaşamını bir film şeridine dizmektedir. Bu kitapta yazılanlar nesnel gerçeklikle duygusal gerçekliği örtüştürme çabasıdır. Bu kitap bir kişisel başarı serüveninden çok öte, Türkiye'nin son yarım asırda geçirdiği sosyal, ekonomik, siyasi, kültürel ve duygusal değişim ve dönüşümler içerisinde yolculuk yaparak yolda kalmamayı başara-bilenlerin hikâyelerinden yalnızca birisidir. Bu kitap, mutla yaşayıp umutlarını her daim taze tutanları, rüya görenleri ve hisli yürekleri bir yerlerde gözetip kollayan sayıları az ahi ruhlu derviş yürekli insanların varlığının işaretidir.

Şair'in "Bir tek yaşanarak öğrenilmiş hayat" ifadele-rinde yer aldığı gibi yaşayarak öğrenilen hayatlardan sadece birinin serüvenidir bu kitap.

Doğan Cüceloğlu "İnsanın anavatanı çocukluğudur" diyor. Bu kitap anavatana yolculuktur.

İnsan hayalleriyle büyür, gayretiyle var olur. Bu kitap hayallerin ve gayretin serüvenidir.

HECE

ÖNSÖZ

Bu kitap, mümkünse eğer ya da mümkün olduğu ölçüde geçmişte yaşanan, hayatımızda unutulmaz etkiler bırakan olayları, sevinçleri, coşkuları ve geç de olsa dinen acıları, dinmeyen sızıları hatırlama ve yeniden yaşama denemesidir. Kelimeler yazıya döküldükçe, her bir hikâye yazıldıkça, mazi hatırlanmaktan öte âdeta yeniden yaşam kazandı. Bu kitap, her insan gibi bana da bahşedilmiş olan ömrün farklı evrelerindeki duygu, acı, sevinç, mutluluk ve coşkuların bir terkibi olarak ve hayatın dönüm noktasını teşkil eden olaylara içinde yaşanan dönemin sosyal dokusu işlenerek yazılmıştır.

Ünlü bir yazarın “Olayların bir nesnel gerçekliği var bir de duygusal gerçekliği. O yüzden aynı olayı yaşamış iki kişi aynı şeyi hatırlamaz. İçimizdeki hangi duygu katmanlarını eşelemiştir bir olay, ona göre bir duygusal gerçeklik inşa ederiz. Olayların hatırası solar ama duyguların hatırası sürer.”¹ dediği gibi insan bir gün içinde nasıl farklı duyguları bir arada yaşarsa bu kitap da tıpkı bir günün hikâyesi gibi bir yaşamın farklı kesitlerinin, bugünden geriye yeniden hatırlanarak yaşanması ile bir bilinçaltı izdüşümünün yeniden ortaya çıkması olarak da görülebilir. Aynı zamanda bu kitap, elli yıl boyunca taşınıp birikerek benliğimizi oluşturan hislerin, hüznlerin, acıların ve mutlulukların bir bakıma tekrar tekrar ilk günkü haliyle yaşanmasıdır. Bazı olayların “dün gibi

¹ Kemal Sayar, Prof. Dr.

hatırlanması” ifadesi çokça kullandığımız ve dilimize pelesenk olmuş ifadelerdendir. Bu kitap, tıpkı “dün gibi hatırlanan” şimdiki ifadesiyle travmalara yol açan olayları ve hiç kuşkusuz mutlulukları tekrar hatırlamayı sağladı. Bu bir anlamda benim için tarihe yolculuk ya da bandı geriye sarmadır. Belki bu anı/biyografi denemesi bu satırları okuyan birilerine acı ve sabrın ilmek ilmek ördüğü dayanma gücü ile hayata tutunmanın, mücadele, çaba ve azimle gelen başarının anahtarını verecek. Kim bilir?

Bu, yalnızca benim ve yaşadığım koşullarda dünyasına anlam ve değer katmasını bilen sevdiklerimin ve duygularımın hikâyesi...

Hiç kuşkusuz yayın öncesi ilk taslağı okuyarak duygularıma ortak ve zaman içinde yolculuğumda bana yol arkadaşı olan başta sevgili eşim Leyla'ya, değerli ağabeyim Mehmet Yaşar Soyalan'a, okul arkadaşım ve dostum Ömer Çaha'ya, iş ve yolculuk arkadaşım Nedim Kaya'ya görüş, öneri ve değerli katkıları için teşekkürlerimi sunarım.

I. BÖLÜM

MASALLAR VE
GERÇEKLER ARASINDA
BİR ÇOCUK

MASALLA GERÇEK ARASINDAKİ ÇİZGİ

Bir çocuğun erken yaşlardaki duygularını, algılarını, çevresini hatta başka dünyalar ve insanlar hakkındaki ilk farkındalıklarını anlatmak, bugünden o günü değerlendirmek oldukça zor. Bu zorlukların farkında olarak anlatmayı deneyeceğim. İnsan zamanda geriye bakıp o günleri zihninde canlandırdığında ve bunları yazıya dökme niyetiyle hareket ettiğinde nereden başlayacağını pek bilemiyor. Ben sanırım masallarla başlayacağım. Kış akşamlarında anamın misafirliklerde, komşu çocukları etrafında toplayıp masallar anlattığı o güzelim zamanları hiç unutmuyorum. İşte benim çocukluğuma dair ilk sahne böyle başlıyor. Bu sahneyi başlangıç olarak almak istiyorum. Daha eski olayları, çocukluğumun ilk zamanlarına ait izlenimleri hatırlamayı bir türlü beceremedim. Annemin komşu çocuklara masal anlattığı bu hatıranın ötesine ne kadar uğraştıysam da geçemedim.

Sahne şöyle başlıyor:

*Bir varmış bir yokmuş,
Evvvel zaman içinde kalbur saman içinde,
Develer tellal pireler berber iken,
Ben anamın beşiğini tıngır mungır sallar iken
Köylerden birinde...*

Yukarıdaki metafor, zamanın göreceliliğine, varlık ve yokluk, gerçek ve gerçek olmayanın niteliği tartışmalarına hatta etimoloji ve ontoloji alanlarına göz kırpmıyor mu? Bir felsefe kulübünde saatlerce tartışmalara neden olabilecek bu girizgâh, yüz yıllardan süzölüp gelmiş ne türden anlamlara, düşünelere, çelişkilere, hayallere kapı açıyor acaba? Bir şey hem var hem yok nasıl olur? Var olan ne, yok olan nedir? Zaman, kalbur, saman ne anlama gelir? Ve en önemlisi bir kişi annesinin beşiğini nasıl sallayabilir? Bizim için bu soruların hiçbir önemi yoktu. Zaten cevaplarını da kimse bilmezdi. Biz bunların hiç birini düşünmeden “Köyün birinde...” sözlerinin ardından gelecek, bizi heyecanlara sürükleyecek olaylara, kişilere, mekânlara süzölmek, orada yeniden bir dünya kurmak isterdik.

Tıktık Babacuk anamdan dinlediğim ilk masaldı ve en çok hoşumu gideniydi. Anam kimden dinlemiş ve öğrenmişti bunu sorup öğrenme şansım olmadı. Ama bugün anlıyorum ki bu coğrafyanın masalları ve hikâyeleri birbirine çok benziyor. Fakat anamın *Tıktık Babacuk* masalındaki üvey anneleri istemediği için fakir oduncu babaları tarafından ormana bırakılan biri kız diğeri erkek iki kardeş ile *Hansel ile Gratel* masalının benzerliğinin nedenini hâlâ çözebilmiş değilim. Nasıl oluyor da bu masallar iki farklı coğrafya ve kültürün ürünü olmalarına rağmen bu denli benzeşebiliyor. Etrafını çevreleyen dağların ötesini, ilçe ya da il merkezini ömründe ancak birkaç kez, onu

da çoğunlukla hastalandığında görmüş anama bu masalı kim öğretmişti? Rahmetli anam öyle güzel anlatırdı ki her seferinde ayrı bir heyecan ve merakla dinlerdik. Masallarındaki devler, cadılar, Kaf Dağı'nın ötesindeki canlılar sanki birazdan bir köşeden çıkacak ve bizi hikâyenin içine çekeceklerdi.

Uzun kış gecelerinde yakın komşular bir araya gelir, sobanın üzerindeki mavi çinko demlikte ıhlamur ve çaylar kaynar, mısırlar patlatılır, kuzinede tuzlu nohut kavrulur, haşlanmış mısırlar ortaya konur, herkes aynı tasa kaşık sallardı. Sonra samana gömülmüş kokusu kendinden önce gelen elma ve armutlar konurdu ortaya. Armutları suyunu akıta akıta yer, peçete öncesi zamanlarda ağzımızı kollarımıza silerdik.

Anam eğer o gün oturmaya daha çok komşu ve çocuk gelmişse etrafına daha çok çocuk toplanmışsa ayrı bir coşkuyla anlatırdı. Masal yerine dik-kati ortadaki mısıra vermiş arkadaşlarımız masalın ucunu kaçıtır ve "Nene, çocuğa ne olmuş?", "Köpek ısırması mı?", "Babası geri gelmiş mi?" gibi sorularla herkesi kahkahaya boğardı. Ya da "Nene ne olur bir daha anlat." diye yalvarırlardı.

Kuşkusuz masalı dinleyenin anlayabileceği şekilde düzenlemek, eklemeler ve çıkarmalar yapmak anamın en etkileyici maharetlerinden biriydi. Babaları odun keserken çocukların ellerindeki çuvala doldurmak için kozalak toplamakla meş-